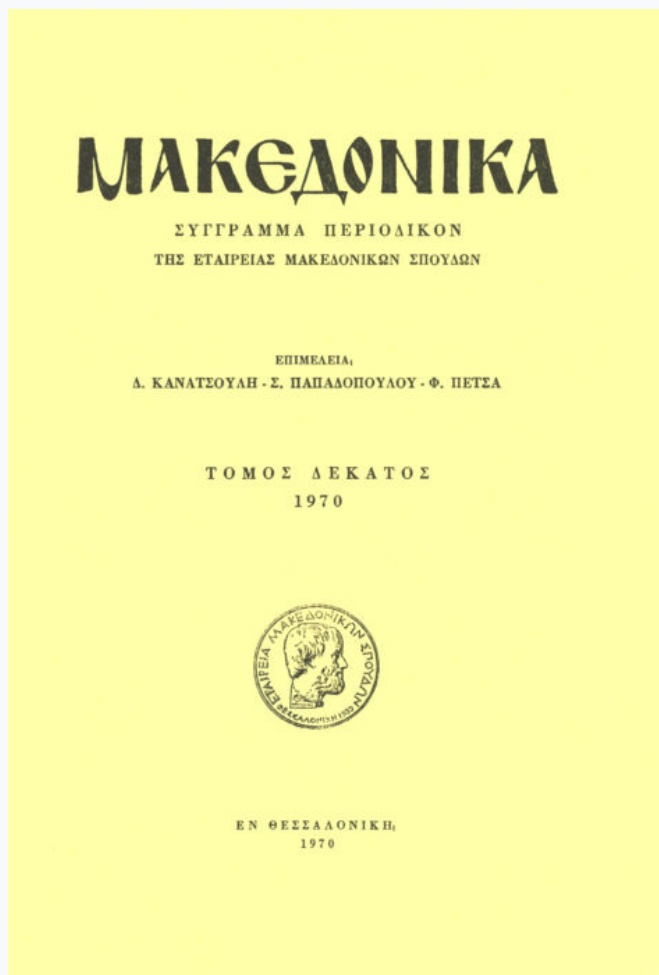

Μακεδονικά

Τόμ. 10, Αρ. 1 (1970)

Jean Charbonneaux-Roland Martin-François Villard, Grèce Hellénistique (330-50 avant J. C.), L'univers des formes

Φώτιος Μ. Πέτσας

doi: [10.12681/makedonika.816](https://doi.org/10.12681/makedonika.816)

Copyright © 2015, Φώτιος Μ. Πέτσας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πέτσας Φ. Μ. (2015). Jean Charbonneaux-Roland Martin-François Villard, Grèce Hellénistique (330-50 avant J. C.), L'univers des formes. *Μακεδονικά*, 10(1), 329–332. <https://doi.org/10.12681/makedonika.816>

λευταία ενότητα του κεφαλαίου — θα ενδιέφερε τὸν κάθε παιδαγωγό. Μέσα σὲ δεκαεπτὰ σελίδες (σ. 76-92) βρίσκει κανεὶς, μὲ κάθε λεπτομέρεια, ὅλους τοὺς κανονισμοὺς, ποὺ διέπουν τὸ ὁμαδικὸ παιδικὸ παιχνίδι. Στὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μὲ τὴν Κοινωνικὴ ὀργάνωση καὶ τὸ Λαϊκὸ δίκαιο (σ. 92-101).

Τὸ τρίτο κεφάλαιο τοῦ δευτέρου μέρους (σ. 102-195) περιλαμβάνει τὴν «Πνευματικὴ ζωή». Ἀρχίζει μὲ τὴ «Λαϊκὴ λατρεία»: ἀναφέρονται οἱ γιορτὲς καὶ οἱ Ἅγιοι μὲ τὴ σειρά τοῦ Ἑορτολογίου, μὲ ἓνα πλῆθος λαϊκῶν ἐθίμων, συνηθειῶν, σχετικῶν τραγουδιῶν, εὐχῶν κ.λ. Τὸ θέμα τῆς Λαϊκῆς λατρείας τελειώνει μὲ τὰ «Ἀγροτικὰ ἔθιμα». Ἀκολουθοῦν 93 δημοτικὰ τραγούδια καταγραμμένα σύμφωνα μὲ τὸν καθιερωμένο τρόπο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀναφέρονται ἔπειτα τὰ μουσικὰ λαϊκὰ ὄργανα τῆς Ἐπανομῆς, οἱ παροιμίες, τὰ τοπωνύμια καὶ τὸ γλωσσάρι.

Ὁ τόμος αὐτὸς τῶν «Χρονικῶν τῆς Χαλκιδικῆς» μὲ τὸ ἀξιόλογο περιεχόμενον τοῦ καὶ τὴν ἄρτια ἐκτῶσή του εἶναι μιὰ θετικὴ προσφορά τοῦ συγγρ. πρὸς τὴ γενέτειρα Ἐπανομὴ καὶ γενικότερα πρὸς τὴ λαογραφίαν τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῆς Μακεδονίας. Τιμὰ καὶ τὸν ἴδιο, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία τῆς Χαλκιδικῆς, ἡ ὁποία μὲ τὴ γλίσχρα οἰκονομικὰ της ἀνέλαβε νὰ τυπώσῃ τὸ ἔργο. Ἄν κανεὶς ἀναλογισθῇ τὴν παντελῆ ἔλλειψη οἰκονομικῶν πόρων τῆς Ἑταιρείας, τότε θὰ ἀντίληφθῇ τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας τῶν μελῶν ποὺ ἀπαρτίζουν τὸ συμβούλιό της καὶ τὸν ἀγῶνα τους νὰ κρατήσουν στὴ ζωὴ τὸ πολύτιμο περιοδικό, ποὺ καὶ στὴν ἐπιστήμην καὶ στὸ Ἔθνος προσφέρει. Ἀξίζει κάθε ἔπαινος στὰ μέλη ἐκεῖνα τῆς Ἑταιρείας, ποὺ καταβάλλουν κάθε προσπάθεια, ὥστε νὰ συνεχισθῇ τὸ κοινωνικὸ, ἐπιστημονικὸ καὶ ἔθνικὸ ἔργο της.

N. A. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Jean Charbonneau-Roland Martin-François Villard, Grèce Hellénistique (330-50 avant J. C.), L'Univers des Formes, ἐκδ. Gallimard, Paris 1970, σελ. X+432.

Ἡ ἀρίθμηση τῶν σελίδων περιλαμβάνει ὅλα: frontispiece καὶ 421 εἰκόνες, ἡ ἐντὸς κειμένου ἀσπρόμαυρες καὶ ἐγχρωμες, μερικὲς ἀναδιπλούμενες, ἡ ἐκτὸς κειμένου συμπληρωματικὰς πίνακες μὲ εἰκόνες (σ. 343-348), μὲ σχέδια κατόψεων, τομῶν καὶ ἀναπαράστασεων, χάρτες κ.λ. (σ. 349-362), ὅλα μὲ συνεχεὴ ἀρίθμηση εἰκόνων ἀπὸ 1-421. Περιλαμβάνει ἐπίσης χρονολογικὸ πίνακα (σ. 363-368), βιβλιογραφία (σ. 369-382), κατάλογο εἰκόνων μὲ σχετικὰς πληροφορίες (σ. 383-400), λεξιλόγιο ἐρμηνευτικὸ (σ. 401-422) κ.λ.

Τὸ ὠραιότατο βιβλίον εἶναι ὁ 18ος τόμος στὴ σειρά «L'Univers des Formes», ποὺ διευθύνουν ὁ André Malraux καὶ ὁ André Parrot, ὁ ὁποῖος ἀπευθύνει πρωτοσέλιδο χαιρετισμὸ (σ. VII) στὸν πρῶτον ἀπὸ τοὺς τρεῖς συγγραφεῖς, τὸν Jean Charbonneau, ποὺ πέθανε τὸ 1969. Ἐξηγεῖ ὅτι ἀπὸ τίς σημειώσεις τοῦ Charbonneau καὶ μὲ τίς εἰκόνες, ποὺ εἶχε διαλέξει ὁ ἴδιος, συγκρότησε τὸ κείμενον τοῦ μέρους τοῦ ὁ Jean Marcadé. Τὸ ὄνομα τοῦ Charbonneau ὡστόσο μπαίνει πρῶτον τίτλον τοῦ βιβλίου «comme un dernier et solennel adieu», «σὺν τελευταίος, ἐπισημὸς ἀποχαιρετισμός». Ὁ Charbonneau δὲν εἶχε μόνον τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἀνεξάντλητη γνῶσιν τῶν προβλημάτων, ἀλλ' εἶχε ἀκόμα «αἰσθαντικότητα, ποὺ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ φθάνῃ πάντοτε στὸ βάθος τῶν πραγμάτων, ὡς τὴν ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας ἦταν μέτοχος», «jusqu'à l'âme de l'Hellade dont il était participant».

Ἀκολουθεῖ δύο σελίδων πρόλογος τοῦ Roland Martin (σ. IX-X). Ὁ ἴδιος γράφει καὶ τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ τρία κύρια μέρη τοῦ βιβλίου, γιὰ τὴν Ἀρχιτεκτονικὴ (σ. 3-94). Τὸ δεύ-

τερο μέρος, για τη Ζωγραφική, γράφει ο François Villard (σ. 95-198), ενώ το τρίτο, για τη Γλυπτική (σ. 199-336), φέρει, όπως είπαμε, την υπογραφή του Jean Charbonneau, με την προσθήκη: «texte établi et adapté par Jean Marcadé».

Ακολουθεί τρισεπίλογος του Roland Martin (σ. 337-339). Σ' ένα τέταρτο μέρος μεθοδικά, με το γενικό τίτλο Documentation Générale, δίνονται: α) Τέσσερες ακόμη πίνακες με εικόνες εκτός κειμένου ασπρόμαυρες (σ. 345-348), β) αρχιτεκτονικά σχέδια κατόψεων, τομών και αναπαραστάσεων (σ. 351-362), γ) ένας τετρασεπίλογος πίνακας χρονολογικός («συγχρονιστικός») με εξ στήλες: το έτος, τα ιστορικά γεγονότα, τα σύγχρονα καλλιτεχνήματα στη στεριανή Ελλάδα με την Αθήνα (και τη Μακεδονία) μαζί, έπειτα στη «δυτική Ελλάδα» (Σικελία, Ιταλία κ.λ.) και τέλος στην Αφρική και την Ανατολή (σ. 364-367), δ) συντομωγραφίες και βιβλιογραφία κατά κεφάλαιο του βιβλίου και κατά τόπους (σ. 370-380) με πίνακα συγγραφέων (σ. 380-381), ε) κατάλογος εικόνων με τις σχετικές πληροφορίες (σ. 383-400), στ) πίνακας λεξιλογικός (σ. 403-422), και ζ) χάρτες, ένας του ελληνιστικού κόσμου αναδιπλούμενος και άλλος με λεπτομέρεια, μόνο την Ελλάδα και τη Μ. Ασία (σ. 424 κ.έ.).

Συνοπτικά, τα περιχόμενα του βιβλίου είν' αυτά.

Δεν θ' αναφερθούμε στο σύνολο. Είναι ένα καλό βιβλίο, όπως όλα της σειράς. Κείμενο, εικονογράφηση και συμπληρώματα το κάμουν χρησιμότητα.

Στά «Μακεδονικά» θά χαιρετίσουμε κυρίως το γεγονός ότι η μητρόπολις του Έλληνισμού, η Μακεδονία, παίρνει επί τέλους σιγά-σιγά τη θέση, που της ταιριάζει στα συγγράμματα για την ελληνιστική τέχνη. Στο νέο βιβλίο δεν μνημονεύονται μόνον τα ονόματα των βασιλέων της Μακεδονίας, όπως συνέβαινε ως τώρα. Αντιπροσωπεύονται με πρώτης τάξεως έργα τέχνης ή Πέλλα κυρίως και η Μιέζα (Λευκάδια), αλλά και η Βέροια, ενώ το ανάκτορο της Βεργίνας, ο κρατήρας από το Δερβένι, ο «τάφος του Λαγκαδά» και άλλα ευρήματα μακεδονικά δημιουργούν την εντύπωση ότι στους αρχαιολόγους όλου του κόσμου επί τέλους εδραιώνεται η ιδέα ότι η Μακεδονία αποτελεί σπουδαίο μέρος του συνόλου, που λέγεται Ελλάδα και Έλληνισμός.

Η Πέλλα πρώτα και η Μακεδονία γενικά έρχονται στο νοῦ του R. Martin στην Εισαγωγή ακόμα του πρώτου μέρους, για την Αρχιτεκτονική, όπου (σ. 4) θέλει να τονίσει πως οι νέες συνθήκες, «ή υπαρξη μιάς αὐλῆς και ἡ δημιουργία μιάς τάξεως ἀνωτέρων ἀξιωματοῦχων» στη Μακεδονία και ἄλλου, προκάλεσαν τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν ἐξάπλωση ἀνακτορικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἔφεραν «les riches demeures de Pella», «τίς πλούσιες οἰκίες τῆς Πέλλας». Εἰκονίζονται θαυμάσια σὲ ὁλοσέλιδες εἰκόνες (εἰκ. 58 καὶ 59), ὅπου (σ. 62 καὶ 64) διατυπώνονται ἀξιόλογες παρατηρήσεις: Οἱ πρόσφατες ἀνασκαφές τῆς μακεδονικῆς πρωτεύουσας ἐπλούτισαν, λέει, τίς γνώσεις μας γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς οἰκίας. Στὸ γενικὸ πλάνο τοῦ σπιτιοῦ τὸ βάρος πέφτει ἀκόμα στὴν περίστυλη αὐλὴ, ἀλλὰ παίρνουν μεγαλοπρέπεια οἱ ἐπίσημες αἰθουσες καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ χώροι μὲ τίς κιονοστοιχίες καὶ τίς περικοιτοῦχες, μὲ τὰ ὠραῖα καὶ ποικίλα ψηφιδωτά. Τὰ δάπεδα, τὰ στρωμένα μὲ χαλίκια, ἀπλωμένα σὺν τάπητες, σὲ κανένα ἄλλο τόπο δὲν εἶναι τόσο καλὰ προσαρμοσμένα στὸ ἀρχιτεκτονικὸ τους περιβάλλον. Ἀπὸ τὰ ἀριστουργηματικὰ ψηφιδωτὰ μὲ παραστάσεις οἱ σκηνές τοῦ κυνηγιοῦ εἶναι, λέει, ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν ἀρχόντων. Καὶ τονίζει ἡ σημασία τοῦ κονιάματος: ἡ Μακεδονία πρέπει νὰ ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κέντρα, ἀπ' ὅπου ἀπλώθηκε τὸ ζωγραφιστὸ κονίαμα τῆς ἐλληνιστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἔτσι, ἡ Μακεδονία ἔδωσε τεχνίτες, ὑλικά, ιδέες μὲ διαφόρους τρόπους, ὅπως π.χ. μὲ τὴ στοὰ τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τὴ στοὰ τοῦ Φιλίππου στὴ Δῆλο, ποῦ, μὲ τὴν εὐνοια τῶν Μακεδόνων, ἔγινε κέντρο παγκόσμιας ἀκτινοβολίας.

Λοιπόν, ἀνακαλύπτουμε γιὰ πρώτη φορά, μετὰ τὸ 1957, πὼς ἡ Μακεδονία δὲν πῆρε μονάχα, ἀλλὰ καὶ ἔδωσε.

Οί ψηφιδωτές παραστάσεις της Πέλλας παίρνουν τη θέση τους στο δεύτερο μέρος, για τη Ζωγραφική. Οί σελίδες οί αφιερωμένες στά λίγα πρωτότυπα έργα ζωγραφικής και στά ψηφιδωτά, πού μέσ σωθήκαν από τήν αρχαιότητα, αρχίζουν μέ τά ψηφιδωτά της Πέλλας (σ. 103 κ.έ.). Εικονίζονται σέ θραιώτατες, άλλ' όχι ἔγχρωμες εἰκόνες μέ πλάτος σελίδος ἡ ὁλοσέλιδες: ἡ ἀρπαγή τῆς Ἑλένης (εἰκ. 95), ὁ Διόνυσος μέ τόν πάνθηρα (εἰκ. 97), ὁ Ἀλέξανδρος καί ὁ Κράτερος ἀπό τό κυνήγι τοῦ λιονταριοῦ (εἰκ. 105-106), λεπτομέρεια ἀπό τό ψηφιδωτό τοῦ Γνώσι καί τό σύνολο (εἰκ. 107-108). Ἐνδιαφέρουσες παρατηρήσεις γίνονται ἀπό τόν François Villard:

Στό ψηφιδωτό τῆς ἀρπαγῆς τῆς Ἑλένης παραδοσιακά στοιχεῖα εἶναι ἡ ἀνάπτυξη τῆς συνθέσεως σέ μιὰ ζώνη, οἱ μορφές σέ τρία τέταρτα, ἀλλά ὅλες στό ἴδιο πλάνο, πού παριστάνεται μέ τό βραχῶδες ἔδαφος. Τά ἀνοιχτά χρώματα τῶν μορφῶν στό σκούρο βάθος θυμίζουν τή μονοχρωμία τοῦ ἐρυθρόμορφου ρυθμοῦ. Καί τό ψηφιδωτό τοῦ Διονύσου ἔχουμε τά ἴδια. Καί μόνο τό μανιεριστικό θέμα τοῦ φέρνει στό νοῦ τήν ἑλληνιστική ἐποχή. Τά σκούρα περιγράμματα παραβάλλονται μέ ὅμοια, σέ ζωγραφιά ἀπό τάφο τῆς Ἀλεξάνδρειας, καί μέ τίς βαθεῖς σκιές στίς μετόπες τοῦ τάφου τῶν Λευκαδίων (καί στίς γκραβούρες τοῦ Andrea Mantegna) καί φέρνουν στό νοῦ τοῦ F. Villard τεχνολογία τοῦ Ἀπελλῆ.

Ἀλλά παρουσιάζονται καί νεωτερικά στοιχεῖα, χαρακτηριστικά τῆς εἰσόδου τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς: τά ἀγωνιώδη πρόσωπα, τά σώματα μέ τοὺς τονισμένους μύς, ἡ κίνηση πού παρατηρεῖται ἀκόμα καί στό κυνήγι τοῦ λιονταριοῦ κ.λ. Ἰδιαίτερα τινίζονται οἱ ἀρετές καί τά νεωτερικά χαρακτηριστικά τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ Γνώσι, πού «εἶναι χωρίς ἀμφιβολία μιὰ ἀπό τίς πιό ἄμεσες ἀπηχήσεις τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς τοῦ τέλους τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.». Ὁ ἄωρος κατακτῆθηκε ἀπό τίς μορφές, ἀλλά τό φυσικό περιβάλλον ἀκόμα δέν ὑπάρχει.

Μετά τήν Πέλλα, ὁ Τάφος τῶν Λευκαδίων εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἀντιπρόσωπος τῆς μακεδονικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καί ζωγραφικῆς στό νέο βιβλίο. Ἡ πρόσωση, παρμένη ἀπό τόν ἔγχρωμο πίνακα τῆς τελικῆς δημοσιεύσεως τοῦ τάφου¹, δίνεται σέ ὄχι ἔγχρωμη, ἀλλά καθαρή εἰκόνα μέ πλάτος σελίδος (εἰκ. 53). Ὁ λόγος εἶναι γιά τή μνημειακή ἀρχιτεκτονική τῶν τάφων τῆς μεταβατικῆς περιόδου ἀπό τοὺς κλασσικούς στοὺς ἑλληνιστικούς χρόνους. «La façade de la tombe de Levcadia est des plus complètes et des mieux composées» (σ. 56). Ἐδῶ ἀναφέρονται καί οἱ τάφοι «τοῦ Λαγκαδᾶ» καί «τῆς Παλατίτσας». Καί παρατηρεῖται: Ἔτσι δόθηκε ἡ πρώτη ὥθηση σέ μιὰ δημιουργία, πού θά μεταμορφώση τίς ἀρχιτεκτονικές συνθέσεις τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς: ἡ μνημειακή πρόσωση καί οἱ κολλητοί στόν τοῖχο ρυθμοί, πού διαθρώνονται στό ἐξωτερικό ἐνός κτηρίου χωρίς ὀργανική σχέση μέ τήν κατασκευὴ καί τό πλάνο τῆς². Ἀπό δῶ ξεκινοῦν: πρόπλα, πύλες πόλεων, στρατιωτικά κτήρια, κατασκευές τοῦ θεάτρου, προσόψεις νυμφαίων κ.λ.

Στό δεύτερο μέρος, τῆς Ζωγραφικῆς, γίνεται ἀναφορά στίς κενταυρομαχίες τῶν μετοπῶν τοῦ τάφου (σ. 105) καί εἰκονίζεται ἀσπρόμαυρη ἡ ἀπό τ' ἀριστερά δεύτερη (εἰκ. 98), παρμένη ἀπό τόν ἔγχρωμο πίνακα τῆς δημοσιεύσεως τοῦ τάφου³. Στό τέταρτο μέρος τοῦ βιβλίου τέλος δίνονται τά σχέδια τῆς τομῆς κατὰ μήκος τῶν θαλάμων καί τῆς κατόψεως τοῦ διθαλάμου τάφου (εἰκ. 396-397)⁴.

Ἐκτός ἀπό τῆς Πέλλας τά κτήρια καί τά ψηφιδωτά, ἀπό τοὺς τάφους τῶν Λευκαδίων, τοῦ Λαγκαδᾶ καί τῆς Παλατίτσας καί ἀπό τό ἀνάκτορο, πού περιγράφεται (σ. 92) καί δίνε-

1. Φ. Μ. Πέτσα, Ὁ Τάφος τῶν Λευκαδίων, Ἀθῆναι 1966, πίν. Α'.

2. Πρβλ. Φ. Μ. Πέτσα ν, ἔ.α., σ. 94 κ.έ.

3. Φ. Μ. Πέτσα, ἔ.α., πίν. Δ'.

4. Φ. Μ. Πέτσα, ἔ.α., σ. 24, εἰκ. 1, καί σ. 26, εἰκ. 3.

ται η κάτωψη του (είκ. 398), η Βέροια έχει ένα λόγο στο «Grèce Hellénistique» με τη λουό-μενη κόρη της, την ταξιδευμένη στο Μόναχο (είκ. 252) και η Λητή (το Δερβένι) με τόν κρα-τήρα, το οποίο δίνεται εγχρωμή, ολοσέλιδη εικόνα, η ωραιότερη ίσως δημοσιευμένη εικόνα του κρατήρος (είκ. 236). Και η Θάσος βέβαια αναφέρεται (σ. 243, είκ. 262), αλλά φεύγουμε πιά από τη μητροπολιτική Μακεδονία.

Στή Βιβλιογραφία (σ. 371-380), ανάμεσα σε 388 βιβλία και μελέτες, στα όποια παρα-πέμπουν οι συγγραφείς τόν αναγνώστη, λίγα είναι τα ελληνικά δημοσιεύματα, μόνον 6-7, κι απ' αυτά τα πιο πολλά ξενόγλωσσα. Για τούς μακεδονικούς τόπους γίνεται παραπομπή μόνον στη δημοσίευση του Τάφου τών Λευκαδίων και για τα ψηφιδωτά της Πέλλας στην ανακοίνωσή μου στο Πρώτο Διεθνές Συμπόσιο Έλληνορωμαϊκού Ψηφιδωτού, τό 1963, στο Παρίσι¹. Μπορούσε να είναι περισσότερα ονόματα και κείμενα ελληνικά. 'Αλλά: Graeca sunt, non leguntur.

Δέν έχει και λάθη το βιβλίο; Και βέβαια έχει. Ποιό βιβλίο δέν έχει λάθη! Νά σημειώ-σω μερικά, ίσως χρησιμεύσει σε δεύτερη έκδοση ή μετάφραση του βιβλίου:

Ό κρατίστας δέν είναι «bronze doré» (σ. 393). Έδω δικαιολογείται τό λάθος από τις πρώτες λανθασμένες ανακοινώσεις του εύρήματος². Ποιά δικαιολογία όμως υπάρχει για τό λάθος στην περιγραφή της προσώψεως του τάφου τών Λευκαδίων, όπου τό άέτωμα είναι «sans décor»; Μισό κεφάλαιο έχει γραφή, έστω δύο σελίδες, για τό «γλυ-πτό διάκοσμο του άετώματος» με σχέδια κ.λ.³ Και τό περιγράμματα μορφών σε μερικά ψηφιδωτά της Πέλλας δέν είναι «de bronze» (σ. 109), είναι από μολύβι. Διορθώνοντας όμοιο λάθος του ό C. M. Robertson παρατήρησε: «Since bronze would need to have been cast first in the required forms, its use for contours would imply a very precise cartoon to be rigidly followed by the floor-layer, while the malleable lead gives no such definite indication»⁴. Στο συγχρονιστικό πίνακα τών χρονολογιών επίσης συγχέονται κάπως τά πράγματα από την προσπάθεια να μπουν σε καθωρισμένη χρονολογική σειρά τά μνημεία: περί τό 305 π.Χ. τό ψηφιδωτό του Γνώσης, αλλά περί τό 285 τά «μεγάλα σπίτια της Πέλλας», περί τό 280 τό άνάκτορο της Παλατίσας, περί τό 275 οι μακεδονικοί τάφοι γενικώς και με τ' όνο-μά του ό Τάφος τών Λευκαδίων. 'Αλλ' αυτά δέν συμφωνούν ούτε με τό κείμενο. Και πώς είναι δυνατόν να έγινε τό ψηφιδωτό (του Γνώσης) 20 χρόνια πριν από τό σπίτι;

Και έξω από τη Μακεδονία θά σημειώσω μερικά λάθη:

Ό άραιόστυλος ναός γίνεται αερόστυλος aërostyle αντί aréostyle δυό φορές (σ. 34 και 403), η Έφουρα της Θεσπρωτίας γίνεται τόπος της Άκαρνανίας (σ. 409), η Δημητριάδα τοποθετείται στην ανατολική πλευρά του Παγασητικού κόλπου στους χάρτες (είκ. 420).

'Αλλ' αυτά είναι λεπτομέρειες. Έδω έχουμε ένα θαυμάσιο βιβλίο με καλογραμμένα κείμενα, με ωραιότερες εικόνες. Ένα βιβλίο επί τέλους για την Έλληνιστική Τέχνη, όπου κάπως πραγματώνεται για πρώτη φορά η γενικότερη από τό 1957 και δόθε τάση, να πάρη τη θέση, που της ανήκει, η μακεδονική μητρόπολη στον έλληνιστικό κόσμο, που δημιούργησε. Μακάρι να μεταφρασθή ελληνικά και να κυκλοφορήσει με την ίδια έκδο-τική λαμπρότητα σ' ελληνική έκδοση τό βιβλίο.

'Αλλά τότε θά έλθουν στο φώς τά μακεδονικά ανάκτορα και οι άλλοι τυμβόχωστοι τάφοι; Και τότε θά δημοσιευθούν τ' άνεσκαμμένα; Είναι δική μας η εϋθύνη γι' αυτά.

Πάτραι 1970

ΦΩΤΙΟΣ Μ. ΠΙΕΤΣΑΣ

1. Mosaïque Gréco-romaine, Paris 1965, σ. 41-55.

2. 'Αλλά ιδέ «Μακεδονικά», τ. 9 (1969), Χρονικά 'Αρχαιολογικά, σ. 136 κ.έ., άριθ. 37.

3. Φ. Μ. Πέτσας, ε.έ., σ. 170-171. Και ΠΑΕ 1954, σ. 184 κ.έ., και 1959, σ. 82 κ.έ. άριθ. 62, και είκ. 3, άριθ. 62, κ.ά.

4. C. M. Robertson, Greek Mosaics, JHS 85 (1965), σ. 75 κ.έ.